

Götiska Förbundet

Göteborg den 25 januari 2015
(4 sidor)

Götiska Förbundets Yttrande
över
följande handling från Byggnadsnämnden, Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret

Ändring av detalplaner för Järnvägstunneln Västlänken mellan Gullbergsvass och Almedal samt

Detaljplan för järnvägstunneln Västlänken, tunnelmynningar, schakt m.m.

Diarienummer: 0635/11, 0486/13, Aktbeteckning: 2-55281, 2-5282

Detta yttrande avser påverkan på Skansen Lejonet där Götiska Förbundet är hyresgäst till Statens fastighetsverk. Yttrandets omfattar av en historisk redovisning av betydelsen av Skansen Lejonet och Gullberget på vilket skansen är byggd och Götiska Förbundets bedömning av hur riskerna med den föreslagna tunneln under Skansen Lejonet skall undvikas.

Skansen Lejonet i historiskt sammanhang

Karl IX's beslut i början av 1600-talet att tillsammans med en grupp köpmän från Amsterdam bilda ett "joint venture" där en nyanlagd stad, Göteborg vid Färjenäs i den svenska enklaven på Hisingen, skulle utgöra bas för verksamheten är unikt i svensk historia.

Vid denna tid var holländarna världens främsta handelsnation, gynnade av ett förträffligt läge vid världshandelns nav efter de stora upptäckterna – där floden Rhen med trafik från Europas inre vid Engelska kanalen möter världshavens trafik. För köpmannagruppen i Amsterdam innebar det med den svenska statsmakten gemensamma företaget att man erhöll avsevärda fördelar jämfört med konkurrenterna i Holland. Särskilt betydelsefullt var att man som svenska undersåtar erhöll tullfrihet i Öresund. För Sverige innebar partnerskapet att man erhöll en välmotiverad handelspartner för export av järn, koppar, trävirke, tjära och jordbruksprodukter; vårt land inlemmades genom detta samarbete effektivt i den nya ordning för världshandeln som växte fram.

STADENS NAMN, Göteborg, antyder Karl IX's storslagna vision – en fast punkt i Göta rike för utvecklingen av vårt land. Det vapen han gav staden visar detta – ett upprest lejon över trenne silverne strömmar beväpnat med ett svärd (Göta rikets vapen) och en sköld med trenne kronor (Svea rikets vapen). Ingen annan svensk stad förenar Svea rikets och Göta rikets vapen i sina vapensköldar. Staden är således från sin begynnelse ett riksintresse av största betydelse.

Rikets resurser på Karl IX's tid motsvarade emellertid inte ambitionerna med Göteborg. Såväl staden som hela området kring mynningen av Göta älv erövrades av danskarna under Kalmar-kriget 1611 – 1613 och kunde återfås först 1619 sedan en lösensumma erlagts (Elfsborgs lösen). När så skett beslöt den nye konungen Gustaf II Adolf, att hans faders Göteborg skulle återuppbyggas men på en säkrare plats; Gustaf II Adolfs Göteborg byggdes, fortfarande med holländsk hjälp, där man idag finner "staden inom vallgraven".

NU HADE SVERIGE FÅTT FRED med Ryssland och ett tillfälligt stillestånd rådde i kriget med Polen. Resurserna var större och kraftsamlades med stor effektivitet. Göteborgs roll i framväxten av det svenska stormaktsväldet var betydande både som handelsort och rikets port mot väster samt som en fast militärort; de mot Danmark framgångsrika försvarsstriderna på Västkusten och kring Göteborg har i historieskrivningen emellertid kommit i skymundan för spektakulära segrar på andra fronter. Exempelvis omintetgjordes den sista danska offensiven under kriget 1676 - 1678 mitt i nuvarande Göteborgs hamn den julidag när svenska trupper gick över älven mellan Fiskhamnen och Eriksberg, kastade undan de norska trupperna på Hisingen och undsatte det sedan två månader belägrade Bohus. Bättre än från Skansen Lejonet kan denna händelse inte beskrivas.

I SLUTET AV 1600-TALET hade Göteborg byggts ut till en av Europas starkaste fästningsstäder med tre närliggande utanverk: skansarna Västgöta Lejonet och Kronan samt sjöfästningen i Nya Elfsborg. Det finns historiker som liknar kostnaderna för utbyggnaden av Göteborgs befästningar med kostnaderna för ett JAS-projekt – och detta i tider när statsbudgeten i allt väsentligt utgjordes av kostnader för krigsmakten! Det är i detta sammanhang Skansen Lejonet skall ses, dess uppgift var att omöjliggöra för en fiende att begagna sig av terrängen mellan Gullberget, på vilket skansen är byggd, och Göteborgs vallar och bastioner samt att behärska sjöfarten på Göta älv från norr. Skansen Lejonet var från början en väsentlig del av ”riksintresset Göteborg”.

LÅNGT TIDIGARE ÄN PÅ 1600-TALET hade dock platsen för Skansen Lejonet – Gullberget – betydelse för svensk historia. I äldre tider gick Göta älv alldeles invid Gullbergsklippan. Redan på 800-talet, kanske tidigare, finns kristna enklaver i Västergötlands centralbygder mellan Vänern och Vättern; missionärer färdades förbi Gullberget på Göta älv som fram till mitten av 1200-talet var gräns mellan Danmark och Norge. År 1253 möttes svenskar, norrmän och danskar i förhandlingar på ängarna nedanför Gullberget. Sverige erhöll av Danmark kusten från Göta älv till Flabäck söder om Källered samt skärgården utanför och av Norge Lundby och Tuve socknar på Hisingen. Dessa gränsjusteringar blir avgörande för Sveriges framtid ty de gav oss tillträde till Västerhavet. Något årtionde därefter uppfördes den första svenska befästningen på Gullberget.

Efter det sena 1600-talets och tidiga 1700-talets strider kring Göteborg – där ingen plats är bättre att åskådliggöra detta än Skansen Lejonet – fick Göteborg med Ostindiska kompaniet vårt lands första reguljära direktförbindelse med Fjärran Östern. I 1800-talets början spelade Göteborg en avgörande roll i världshandeln för att bryta kejsar Napoleons blockad av handel på England. När Sverige senare växte fram som industrination var Göteborg en av landets främsta industristäder – och återigen ger Skansen Lejonet utomordentligt goda möjligheter att beskriva detta då företag som SKF, varven, Volvo och Esab finns i blickfånget från Gullberget. Från Skansen Lejonet har man mer än tusen års svensk historia för ögonen.

IDAG UTGÖR GULLBERGET MED SKANSEN LEJONET ETT KARAKTÄRSGIVANDE INSLAG i Göteborgs stadsbild. Skansen är väl synligt fästningsverk från 1600-talet med unikt läge mitt i en storstad. Vid Gullberget som sådant ägde de förhandlingar rum som gav vårt land tillträde till Västerhavet – nödvändigt för Sveriges utveckling. På vattnet nedanför Gullberget färdades de missionärer som inledde vårt lands införlivande i den västerländska kulturkretsen. Det är uppenbart och ett oavvisligt krav att undvika att Skansen Lejonet och Gullberget utsätts för skadliga ingrepp. Kan med absolut säkerhet skador ej undvikas av projektförslag som inbegriper Skansen Lejonet och Gullberget måste sådana projekt avvisas eller omarbetas på avgörande sätt för att eliminera riskerna för skador.

Bedömning av Projekt Västlänken i förhållande till Skansen Lejonet och Gullberget

Den samlade bedömningen Götiska Förbundet gör av de utställningar, projektbeskrivningar och möten som företrädare för Förbundet tagit del av respektive deltagit i är att Projekt Västlänken i sin nuvarande utformning vid Skansen Lejonet och Gullberget måste avvisas, alternativt omarbetas.

DE RISKER FÖR SKANSEN LEJONET som en tågtunnel genom Gullberget medför, enligt vad ansvarig myndighet tidigare redovisat, irreversibla skador på byggnaden. Med så allvarliga följder måste alla tekniska möjligheter (alla kända förfaranden i samtliga kostnadslägen) för tunneldragningen fullständigt redovisas, bedömas och ingå i offertunderlaget för att skattebetalaren – den slutlige köparen, skall kunna värdera olika tekniska lösningar för tunneldragning genom berget; vidare måste alternativ för järnvägsdragningen redovisas **lika utförligt** som alternativet att dra tunnel genom Gullberget..

PÅVERKAN UNDER BYGGPROCESSEN berörs enligt Götiska Förbundets uppfattning endast överskådligt. Man uppger att arbete som ger buller på besvärande nivåer kommer att pågå under fem månader. För att Götiska Förbundet skall kunna ta ställning i frågan om buller och andra störningar under byggperioden hade tydligare underlag måst lämnas; till följd av det bristande underlaget måste förslaget om tunneln avvisas.

I underlaget saknas analyser av liknande arbetsprocesser, d.v.s tunnelbyggen under befästningsverk från 1600-talet och hur sådana byggen påverkat befästningarna. Det är självklart att sådana analyser måste lämnas och att det då handlar om att analyser skall vara gjorda på befästningar av samma karaktär, byggnadsmässigt och materialmässigt som Skansen Lejonet. Även denna brist i underlaget gör att Götiska Förbundet måste avvisa förslaget om tunnel genom Gullberget.

Götiska Förbundet har efterfrågat redovisning av vilka hastighetsrestriktioner som kommer att ges för trafiken genom en tunnel under Skansen Lejonet. De svar som lämnats har inte varit tillräckligt tydliga för att Götiska Förbundet skall kunna tillstyrka en tunneldragning genom Gullberget.

Underlaget redovisar en alternativ dragning av järnvägen, norr om Skansen Lejonet. Det är uppenbart att detta alternativ inte genomarbetats på ett lika ingående sätt som tunneldragningen genom Gullberget. Denna brist reducerar allvarligt trovärdigheten i materialet.

Det hade varit rimligt att den alternativa dragningen av järnvägsspåret hade omfattat en fullödig diskussion med för och nackdelar av den alternativa dragningen och hur de alltför kortfattat redovisade nackdelarna hade kunnat motverkas eller eliminerats.

Återuppbyggnad/restaurering av Skansen Lejonet

En svår brist i detaljplanen för järnvägstunneln genom Gullberget är avsaknaden av konsekvensanalys för det möjliga utfallet att Skansen Lejonet allvarligt skadas alternativt raderas antingen på grund av tunneldrivningen genom Gullberget eller av den planerade järnvägstrafikens negativa effekter. Mot bakgrund av att Skansen Lejonet är en intakt, unik och oersättlig byggnad från Sveriges stormaktstid är bristen på riskanalys och plan för skadereglering mycket oroväckande. Tunneln under Skansen Lejonet är ett högriskprojekt.

Arkitekter, ingenjörer och yrkesskickliga hantverkare med gedigen kompetens och erfarenhet inom äldre tiders byggnadsteknik finns inte att uppbringa i någon större omfattning i Sverige idag. Denna kompetensbrist kan därför orsaka att hela Västlänksprojektet måste stoppas under en längre tid i den händelse att Skansen Lejonet drabbas av väsentliga skador som måste åtgärdas. Skansen Lejonet har status av nationalklenod vilket kräver en pietetsfull renovering i händelse av byggnadsskada.

Götiska Förbundet rekommenderar därför att Skansen Lejonet i sin helhet karteras/dokumenteras i största detalj innan en eventuell tunneldrivning startas eftersom inga byggnadsritningar över Skansen Lejonet finns att tillgå.

Detta för att möjliggöra en fullvärdig rekonstruktion av Skansen Lejonet till sitt ursprungliga skick.

Slutord

Skansen Lejonet har stått i över 400 år. På platsen för Skansen Lejonet, Gullberget, kan 1 200 års svensk historia förmedlas på ett sätt som är unikt i vårt land. Skansen och Gullberget intar härigenom en enastående ställning ej blott i vår stad utan i hela vårt land.

Riksintresset vidgas genom detta till att både omfatta byggnaden som sådan och ett historiskt sammanhang under mer än tusen år.

Varje år visar Skansen Lejonet ca 10 000 besökare från Göteborg, övriga Sverige och utlandet. På ideell bas berättar Götiska Förbundets medlemmar om Sveriges och stadens historia med kopplingar till våra grannländer och världen i övrigt. Tågtunneln för Västlänken genom Gullberget riskerar att förstöra allt detta – såväl den upplevelse som besökarna får som byggnadsminnet Skansen Lejonet..

Den i vår tid nödvändiga förbättringen av trafiksituationen får emellertid inte förstöra värden som till del bestått i långt över tusen år. Götiska Förbundet avvisar därför tanken på en järnvägstunnel genom Gullberget och under Skansen Lejonet och förordar en annan sträckning av Västlänken.

Skansen Lejonet har stått på sin plats i över 400 år. Gullberget och dess omgivningar har haft betydelse för vårt lands utveckling under 1200 år. Ingenstans har visats att järnvägsdragningen för Västlänken får en livslängd jämförbar med den som skansen redan har, än mindre med platsens mer än tusen år gamla historia. Likväl vill man nu riskera att irreversibla skador drabbar ett för Göteborg karaktärgivande och omistligt byggnadsverk från stadens första sekel.

De skäl som anförs för att ej dra järnvägen något norr om Skansen Lejonet väger lätt i förhållande till riskerna att skansen får irreversibla skador.

Den enda rimliga lösningen är att järnvägen dras norr om Skansen Lejonet. Detta kan åstadkommas utan de nackdelar som antyds när det gäller denna dragning av järnvägen. Svenska landskapsarkitekter, stadsplanerare och järnvägsbyggare går iland med svårare uppgifter än så!

Götiska Förbundet avvisar en järnvägstunnel genom Gullberget under Skansen Lejonet.

I ÄMBETET

Bengt P. Gustafsson

BENGT P GUSTAFSSON
GÖTISKA FÖRBUNDETS STORMÄSTARE